

કોલેજકાળની વાત.

કિશનસિંહ ચાવડાનું પુસ્તક ‘અમાસના તારા’ મારા અભ્યાસક્રમમાં હતું. મને ખૂબ ગમતું. યુવાન મુગ્ધ વય અને કિશનસિંહની રંગદર્શી શૈલી. હું રીતસર અંજાયેલી. તેમાંય એમની બહેન અમૃતા પરનો લેખ ખૂબ ગમ્યો હતો – આજે પણ ગમે છે. આરસનાં પાંચીકાથી રમતી ત્યારે તેની સાથે તેની આંખોનું અદ્ભુત વર્ણન. લગ્ન કરી સાસરે જાય છે અને પછી ખીલેલા સુગંધી ફૂલ જેવી બહેન કરમાઈને પાછી આવે છે અને છેલ્લે આખરી વિદાય. ત્યારે અસ્થિ વહાવતા ભાઈ પાંચીકાની નાની મખમલની થેલી પણ વહાવી છે. યાજ્ઞિકસાહેબે એ વાત વર્ગમાં કરી, સમજાવવાની કે વિવેચનની જરૂર જ ક્યાં હતી ! ત્યારે સૌની આંખો ભીની થઈ ગયેલી.

જ્યારે લગ્ન કરી વિદાય લીધી ત્યારે મારા ભાઈએ ‘અમાસના તારા’ લાલ મખમલમાં બાઈનિંગ કરાવીને મને સરપ્રાઈઝ ગિફ્ટ આપેલી. આજેય એ પુસ્તક સચવાયું છે.

એમને કદી મળી નહોતી, સાંભળ્યું હતું, શ્રી કૃષ્ણપ્રેમ સાથે અલ્મોડામાં રહે છે. અચાનક ક્યાંકથી ખબર પડી, મુંબઈમાં દૂરના એક પરાની શાળામાં રાત્રે નવ વાગ્યે પ્રવચન આપશે. મારું ઘર તો બહુ દૂર. અને ચાલુ દિવસે રાત્રે જવાનું મુંબઈગરાને ન પરવડે. નવવધૂની વિનંતીને માન આપીને પતિદેવ રાત્રે ત્યાં મને લઈ ગયા. ગણ્યાંગાંક્યાં શ્રોતાઓ, પણ કિશનસિંહ ખીલ્યા હતા. એમણે અનુભવનો એક પ્રસંગ કહ્યો.

સ્વામી શ્રી કૃષ્ણપ્રેમના દર્શને એક ધનાઢ્ય વ્યક્તિ, ખાસ્સી ઊંચાઈએ આવેલા આશ્રમે આવી હતી. એમણે એક અત્યંત કીમતી શાલ સ્વામીજીને ઓઢાડી. એ વખતે સ્વામીનું ધ્યાન ગયું એક પહાડી ગરીબ મજૂર કામ કરી રહ્યો હતો. જીર્ણશીર્ણ કપડામાં થરથરતો હતો. તરત સ્વામીજીએ એ શાલ ખભેથી ઉતારી મજૂરને ઓઢાડી એ સાથે પેલી વ્યક્તિએ આઘાતથી કહ્યું, અરે ! આ શું કર્યું આપે સ્વામીજી ? એ શાલ તો કેટલી કીમતી હતી ! શ્રી કૃષ્ણપ્રેમે જવાબ આપ્યો, હા ભાઈ ! શાલ કીમતી તો હતી પણ હવે નથી રહી.

આમ તો આ પ્રસંગ કોઈ મહાન આધ્યાત્મિક ઘટના કે ગહન ચિંતનનો તો છે નહીં. આવા કંઈક સદ્ભાવનાપ્રેરક પ્રસંગો વાંચ્યા કે સાંભળ્યા હશે તો વર્ષો પહેલાંની આવી વાતો સંભારીને હું કેમ લખી રહી છું !

આ સ્મૃતિઓ તો છે મારી આગવી મૂલ્યવાન સંપત્તિ. લાખો-કરોડોનાં દાન કોઈએ

કર્્યાની વિગતો વાંચું છું. ભલે, પણ એ શાલ શ્રી કૃષ્ણપ્રેમે આપી તે વાત વર્ષો પહેલાં આ કંઠે કહેવાયેલી એ ભીનાશ મેં જતનથી સાચવી છે.

આવી ઝીણી ઝીણી મધુર સ્મૃતિઓથી તો વણાય છે જીવનનું સુંદર પટકુળ. સુખદુઃખની કે પછી નિરાંતની પળોમાં સ્મૃતિની મંજૂષા ખોલું છું, સમયની રજ ખંખેરું છું અને ઝળહળી ઊઠે છે સારાં મોતી અને નાની હીરાકણીઓ જેવી સ્મૃતિઓ અને ગત સમયની આનંદની-વિષાદની ક્ષણો ફરી સજીવ થઈ જાય છે મારે માટે. એ નથી ખૂટતી, નથી લૂંટાતી. દિન દિન હોત સવાયો.

એ અર્થમાં દરેક વ્યક્તિ છે ઐશ્વર્યવાન. માએ હેતથી ભરાવેલો કોળિયો, વિસ્મયભરી આંખે જોયેલું વિશ્વનું પ્રથમ દર્શન, કોઈ નજર – સ્પર્શ – આલિંગન, દરિયાનાં ધસમસતાં મોજાંમાં ઊભા રહી પ્રિયજનના સાન્નિધ્યમાં જોયેલો સૂર્યાસ્ત, બાળક સાથે પકડાવ રમતાં તમે પકડી પાડેલું શૈશવ... ધીમે ધીમે મનમાં ઝમતું રહે છે. પછી ભીતરનો વીરડો કદીક ગાળો ત્યારે છલકાઈ ઊઠે છે સ્મૃતિસરવાણીઓ.

વિજ્ઞાન કહે છે આ અતીતરાગ છે. ભૂંસી નાંખો ભૂતકાળને, વર્તમાનની આ ક્ષણ છે સર્વસ્વ. પણ થડથી કપાયેલી ડાળ લીલીછમ્મ રહેતી નથી.

જે દૃશ્ય અદૃશ્ય મનમાં ઝમતું રહે છે તે જ તો છે સર્જકતાની ગંગોત્રી. જ્યારે સર્જક કલમ હાથમાં લે છે ત્યારે મનની મસૃણ માટીમાં ઊંડે ઊંડે પડી રહેલું બીજ લીલુંછમ્મ તૃણાંકર બની કોશ કાગળની ક્યારીમાં લહેરાઈ ઊઠે છે. જેને જેને પણ સ્પર્શે છે એની સંવેદનાઓ પણ એમાં સમરસ થઈ જાય છે.

કોણે ક્યારેક તો વતન છોડ્યાની વેદના નહીં અનુભવી હોય ! ઘરઝુરાપાની તીવ્ર લાગણી કદીક તો પીડતી હશે. રાજેન્દ્ર શાહનું ‘આયુષ્યના અવશેષે’ કાવ્ય પહેલી વાર વાંચ્યું હતું ત્યારે જે ઘર, એ ઘરમાં સ્વજનો સાથે ગાળેલો સમય પાછળ છૂટી ગયો હતો એ તાદૃશ્ય થઈ ગયો અને મારી આંખ અને હૈયું ભીનાં થઈ ગયાં હતાં. કવિના ઘર ભણી જતી, ખખડ થતી ને ખોડંગાતી જતી ડમણી જૂનીમાં જાણે હું પણ જઈ રહી છું, ઘરમાં પ્રવેશું છું,

ભર્યું ઘર હતું તેના સૂના રજોમય પ્રાંગણે

લઘુક ગઠડી મૂકી આયુષ્યના અવશેષની.

વર્ષો પછી, જેની સાથે અંતર પડી ગયું હતું તેને ફરી મળતાં તને સાંભરે રે, મને કેમ વિસરે રે કહેતાં મારું હૃદય કેટલો ઉલ્લાસ અનુભવે છે ! એ સઘળું શ્રેય છે પેલી મધુરિમા સ્મૃતિઓને.

એક દરવેશ પાસે ઘણાં લોકો આવતાં. એમના પ્રેમભર્યા શબ્દોથી ખૂબ શાંતિ મેળવીને જર્ત. દરવેશ મસ્ત ઓલિયા હતા. ન કોઈ લોભ કે લાલચ. તૂટીફૂટી ઝૂંપડીમાં પણ એ હંમેશાં ખુશ રહેતા. એમને જે મળતું તે સૌમાં વહેંચી કોઈ તેમને પૂછતું કે તે આટલા પાકદિલ ઇન્સાન કઈ રીતે બની શક્યા. ત્યારે એ હસીને કહેતા, કારણ કે

મને ખબર છે કે કુરાનમાં શું છે.

આખરે એક દિવસ કોઈએ પૂછી લીધું, બાબા, અમને કહો તો ખરા કુરાનમાં શું છે ! ઓલિયાએ જવાબ આપ્યો, કુરાનમાં તો બે પાનાં વચ્ચે દબાવીને રાખેલી, સુકાઈ ગયેલા ફૂલની પાંખડીઓ છે અને મારા વહાલા મિત્ર અબ્દુલાનો પત્ર છે.

શાળાના પાઠ્યપુસ્તકમાં મૂકી રાખેલી ગુલાબની પાંદડીઓ હજીયે આપણા મનમાં મહેકે છે અને પ્રિયજનનો પત્ર છે મોંઘી મિરાત. એની તોલે કુબેરનો ખજાનો ન આવે. ત્યારે તો સુવર્ણ મહેલમાં વસતા, સકળ સૃષ્ટિના સ્વામી પણ ઊલટભેર પરમ મિત્રને કહે છે મને કેમ વિસરે રે !